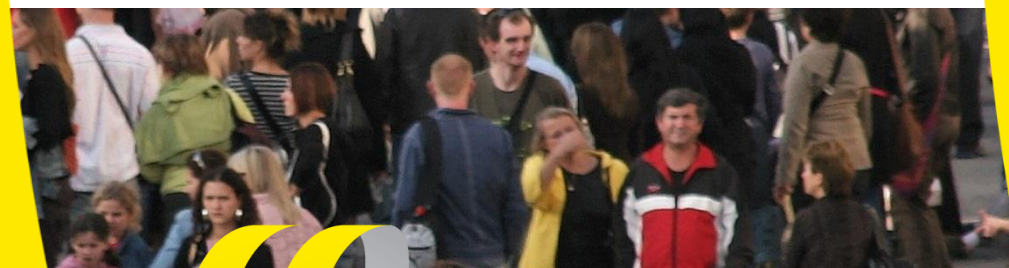

Klimaatneutraal tegen de laagste kosten

Frans Rooijers, 30 maart 2017

CE Delft

- Onafhankelijk onderzoek en advies sinds 1978
- Energie, transport en grondstoffen
- Economische, technische en beleidsmatige expertise
- 50 medewerkers
- Not-for-profit

Klanten:

- Overheden (Europese Commissie, Europees Parlement, ministeries, provincies, gemeenten, waterschappen)
- Bedrijven (MKB en industrie, branche-organisaties)
- NGO's

Bedrijven

Overheid
(EU, NL, regionaal)

NGO's

Energietransitie

- Grote veranderingen
- Klimaatneutraal 2050, of eerder
- De aansluitplicht in de Gaswet wordt geschrapt en er zal een breder aansluitrecht op energie-infrastructuur voor warmtevoorziening in wetgeving worden verankerd

Uitdaging:

- Zo laag mogelijke extra kosten
- Goede afweging van alternatieven
- In concurrentie met aardgas

Hier alle aandacht op ruimteverwarming van gebouwen, nu:

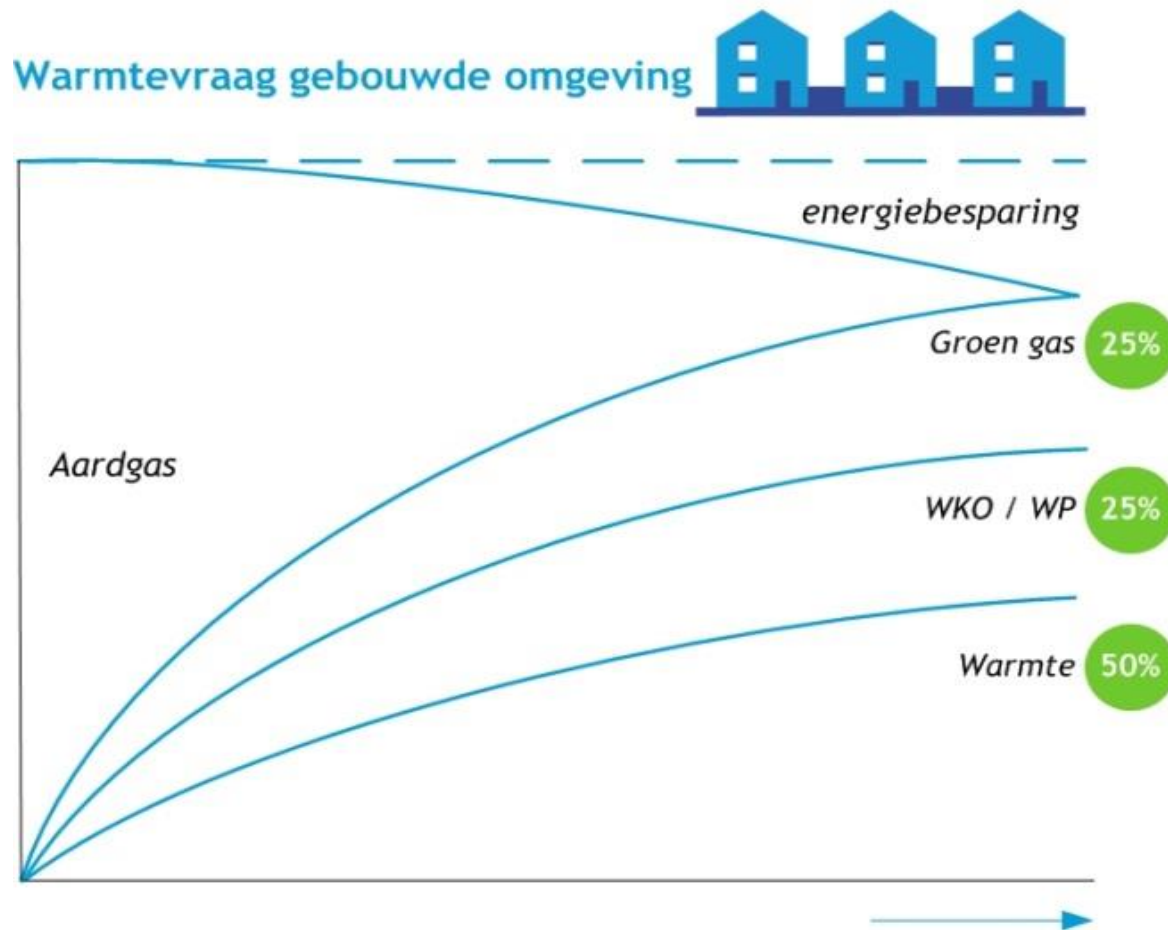
- 20 miljard m³ aardgas
- 30 Mton CO₂/jaar

Energieagenda

Naar een CO₂-arme energievoorziening

Hoe wordt de gebouwde omgeving klimaatneutraal?

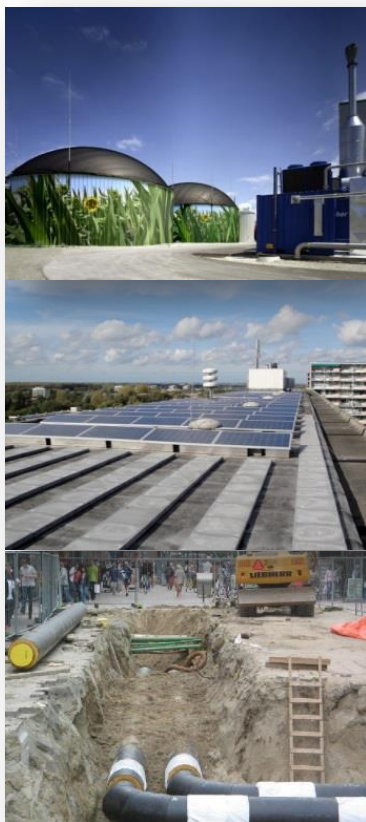

Bron: CE Delft, 2016, een klimaatneutrale warmtevoorziening voor de gebouwde omgeving

Technische opties

- **Knop 1:** Isolatie van de gebouwschil (goed - extreem)
- **Knop 2:** Efficiënte in pandige installatie
- **Knop 3:** Klimaatneutrale energiedrager

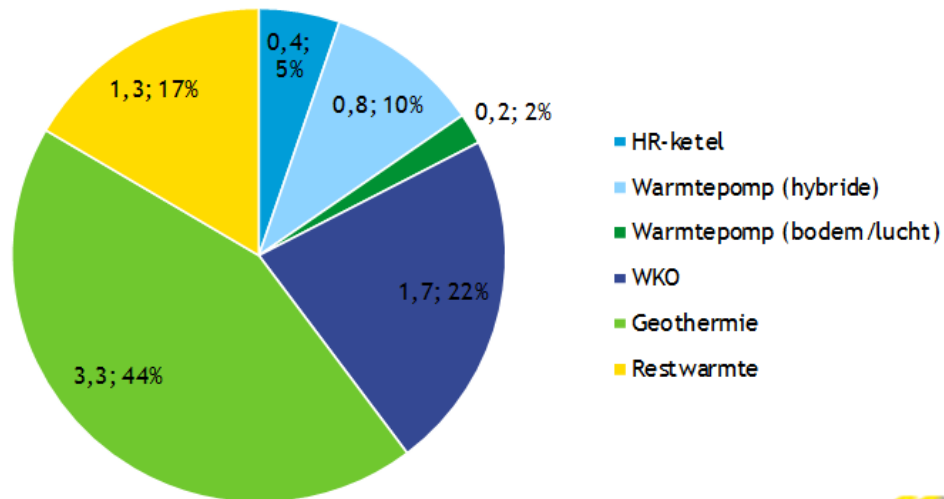

Drager	Energie-infrastructuur
Groen gas	Gas + elektra
All electric warmtepompen	Elektra (verzwaard)
All electric weerstandsverwarming	Elektra (verzwaard)
Warmtelevering hoge temperatuur	Warmte + elektra
Warmtelevering lage temperatuur	Warmte + elektra
WKO	Warmte/Koude + elektra

Grove verdeling opties

- Warmtelevering: stedelijk, beschikbaarheid restwarmte of geothermie
- WKO: dicht bebouwd + utiliteit
- Groen gas: stedelijk-historisch, randen bebouwde kom
- El warmtepomp: nieuwbouw, ingrijpende renovatie
- Bio-pellets: buiten gebied

Alle opties zijn duurder dan gebruik van aardgas tegen huidige tarieven!

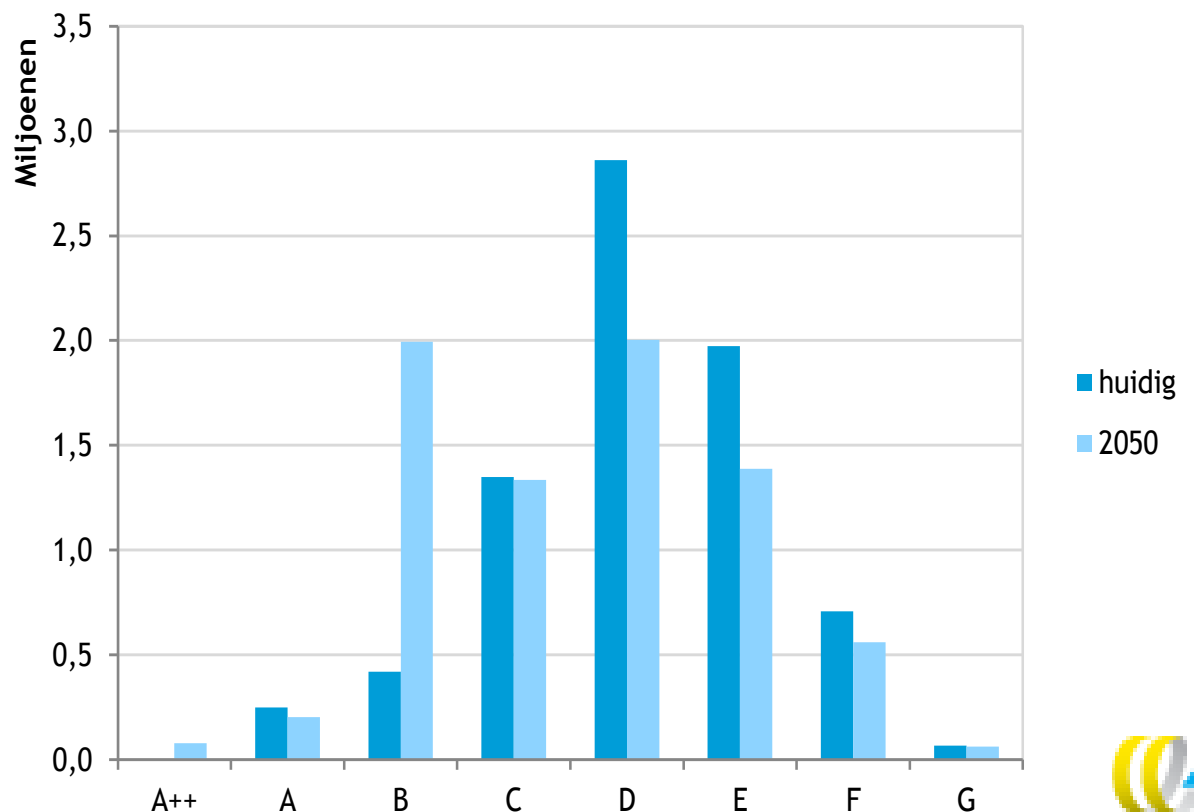
Techniek

- Op welke wijze zijn kosten onderdeel van de analyse?
- Kosten over hele keten, van vraag tot en met bron
- Sommige onderdelen zijn uitontwikkeld, andere kunnen nog fors dalen

Mogelijkheden:

- Isolatie >> andersoortige isolatie (vacuümisolatie)
- Installatie >> warmtepomp nog erg duur, bodemputten slaan
- Infrastructuur >> met name warmte (Mijnwater)

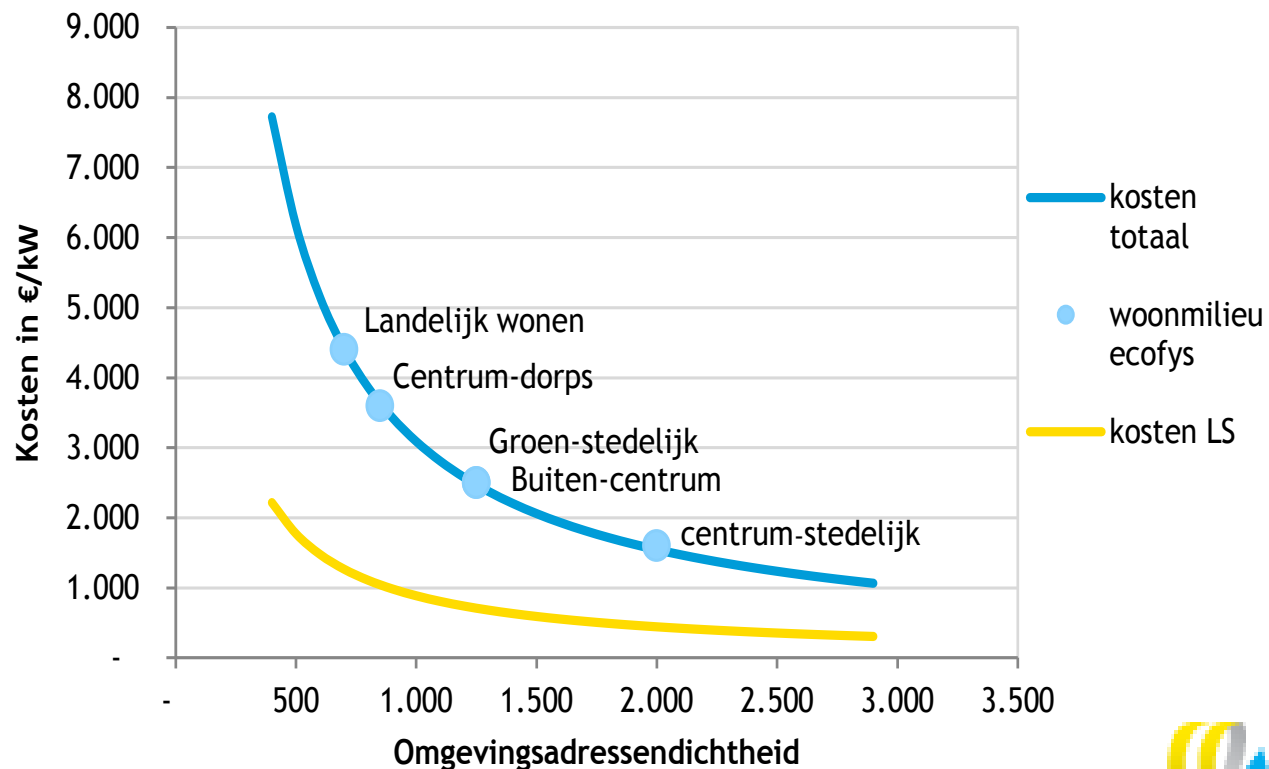
Isolatie

Labelstap	Grondgebonden	Gestapeld
Laag (E) naar Hoog (A++)	337 €/m ²	277 €/m ²
Midden (C) naar Hoog (A++)	267 €/m ²	218 €/m ²

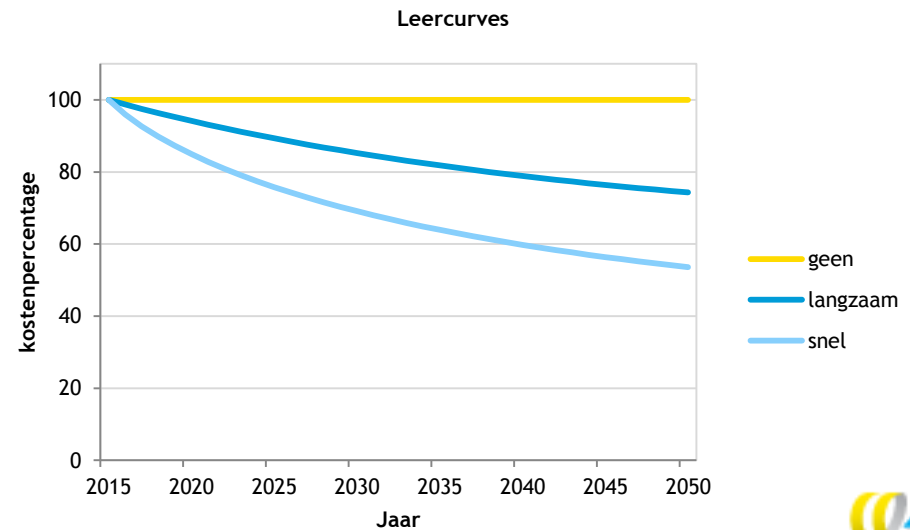

Infrakosten - all electric

Leercurves

Kostenparameter	Leercurve
Aansluitkosten gas en elektriciteit	Langzaam
Aansluitkosten warmte	Snel
Netverzwaring	Langzaam
HR-ketel	Langzaam
Hybride warmtepomp	Snel
Elektrische warmtepomp	Snel
WKO	Snel
Geothermie	Snel
Restwarmte	Snel
Afgiftesystemen	Langzaam
Koelinstallaties	Snel
Ventilatiesystemen	Snel
WTW	Snel
Zonneboilers	Snel
Zon-PV	Snel
Isolatiemaatregelen	Langzaam
Nul-op-de-Meter-isolatie	Snel

Gehanteerde installatiekosten

Techniek	Installatiekosten	Bron
HR-ketel	€ 1.900	ACM, rekenmodel max.prijs 2015
Hybride WP ventilatielucht combi	€ 4.900 incl. HR-ketel en ventilatiesysteem	Fabrikant
Hybride WP ventilatielucht solo	€ 4.400 incl. HR-ketel en ventilatiesysteem	Fabrikant
Hybride WP buitenlucht HP-Cube	€ 5.000 incl. HR-ketel	Ecofys
Hybride WP buitenlucht Elga	€ 5.600 incl. HR-ketel	Fabrikant
Elektrische WP lucht	€ 8.000	Maatregelen EPA, maatwerkadvies bestaande woningbouw 2014
Elektrische WP bodem	€ 15.000	Klimaatgarant
WKO	1.133 €/kW	Vesta 2.0
Geothermie	1.875 €/kW	Vesta 2.0
Restwarmte	AVI 163 €/kW BMC 875 €/kW Industrie 250 €/kW STEG 167 €/kW Kolencentrale 167 €/kW Gasturbine 180 €/kW	Vesta 2.0

Overzicht

	Schil	Installatie	Infrastructuur
Warmte LT	Nieuwe isolatietechnieken Vacuumisolatie	Wand, vloersystemen	Slim regelen goedkopere materialen
Warmte HT		Betrouwbare meting	Open systemen met marktwerking
Hernieuwbaargas		Goedkopere warmtepomp Stille absorbers (lucht)	-
All electric		Goedkopere warmtepomp Goedkopere bodem Stille absorbers (lucht)	Slim regelen tbv koude piek

Hoe?

- Markt creëren en laten werken
- Inspanningen van marktpartijen
- Bonus van overheid voor kostprijsverlaging